

נביעה • ينوع • Well • ינאי קלנר

אוצר: אבשלום סולימן

בחלל הגלריה השיתופית של כברי מעלה ינאי קלנר מחזה בעל ממדים אפיים. גילם של הדימויים המניעים חזיון זה כגילם של המיתוסים הקדומים ביותר בערש הציוויליזציות הגדולות, דימויים של מפעל קיבוצי של בניה והקמה, שנמלי-אדם אנונימיות משחקות בו את תפקידי הבנאים. שפתו של המחזה היא עירוב של הארכאי והמודרני, השטוח והנפחי, האנונימי-סמלי והספציפי והפונקציונאלי, שפה של ריבוי ורוחב יריעה אפי, לצד העמדה פשוטה של הממוכן שתפקידו להדגים פעולה. קלנר בונה את תערוכתו כניגוד בינארי בין תכונות אלו. הוא עושה זאת באמצעים מינימליים ובאיפוק כמו-מודרניסטי ביחס לארכיטקטורה העוטפת את האמנות, ובהתאם למוטו המודרני לפיו 'פחות הוא יותר'. אופן עבודתו בחלל הופכות את 'אימת החלל הריק' המתייחסת ללהט הקדם-מודרני למלא כל חלל ריק בחריטות, סימנים וסמלים, לאופן שימוש והבלטה של החלל הריק האופייני למיתוס אחר, זה המצוי במודרניזם הגבוה של אדולף לוס ומורשת הבאוהאוס.

נביעה בנויה סביב שלושה מוקדים המיוצגים בגלריה באופן הבא: מכונה בהרכבה עצמית השואבת ופולטת מי-מלט במעגל סגור, ציור קיר באורך שבעה מטרים עשוי מלט נוזלי שנמשח על הקיר בטכניקה המעניקה לו מראה פריך, מתפורר, ושתי מסכות גדולות של פני אדם שממסגרות את קירות הגלריה הנותרים בשני מבטים צולבים. בין מוקדים אלה משרטט האמן דימוי של עולם קדם-מודרני שהטכנולוגיה העיקרית שלו היא המיתוס, שהוא בה-בעת גם שריד מעולם טכנולוגי מודרני שאנו מוזמנים לחוות כמיתוס.

הטכנולוגיות המסומנות במיצב באמצעות דימויי הבניה בעבודת הקיר, באמצעות אופיין וצורתן של המסיכות, ובאמצעות אופייה הבריקולארי, הכמעט-מאולתר של מכונת השאיבה, מסמנות את הדרגות השונות של הופעת העבר באמצעותן אנחנו חווים את התערוכה. עבודת הקיר של קלנר, המזכירה תבליטי קיר עתיקים (תמשיחי-קיר הוא המונח העברי המתאים כאן), עונה לחלוקה טיפולוגית קלאסית של שלושה מעגלי פעולה. הצורה הזו מערבבת בין האופקי הנגזר מממדי הקיר, ובין העגול, ולעירוב זה משמעות חשובה כשניגשים 'לקרוא' את הסיפור שהיא מעלה. הפורמט האופקי מתנה את הקריאה-התבוננות שלנו בכך שהוא מדווח על סיפור ההולך ומתפתח עם התקדמות המבט ומסלול ההליכה. זהו, כמובן, מעין סיפור בריאה, מן התעברות הקוסמית של הנקבי והזכרי בצד ימין ועד לתמונת מגדל בבל בשמאל הקיר. בתווך, במרכז האמור לסמן את 'המקור' למיתוס מופיעה זירמה הנובעת מבאר דמויית כעבה. זו באר שהיא גם קוביה, סילון מים שהוא גם ענפי דקל התמר, במילים אחרות, הסיגנון של הסימנים משאיר לנו מקום רב יחסית לקריאה אסוציאטיבית של 'מקור העולם'. זהו מקור שהוא זכרי מאוד וגם נקבי – מלשון נְקֵבָה, דימוי של עוצמה שתפקידו של האמן, באופן מסורתי, הוא לגדור לה גדר ולצור לה צורה.

המכונה שמוצבת מנגד אמורה לייצג את האגף 'המודרני' של העבודה. קלנר בנה אותה סביב הרעיון שממנו נבעה, תרתי משמע, התערוכה כולה והוא לבנות מכונה שתשאב ותפלוט בטון נוזלי במעגל סגור. תהליך הבניה שלה כלל למידה מאחרים (מה שנקרא בחינוך עכשווי peer to peer learning), התייעצות בספרי הדרכה וסרטוני יו-טיוב, כך שהתוצאה חפה מכל קישוט, פונקציונאלית לחלוטין, גסה בביצוע ובעיצוב. What you see is what you get. ובכן, מה שאנחנו כמבקרים בחלל התערוכה מקבלים הוא כמובן פעולה אבסורדית של שאיבה ופליטה במעגל סגור, במחזורים בני כמה דקות המחליפים במהירות רעש בשקט ופעולה במנוחה. זו בעצמה התייחסות מודרניסטית – כלומר לא-עכשווית – למכונה ולמכניות כמטאפורה למיניות היולית, קדומה. אנחנו נוטים לחשוב כיום על טכנולוגיה כעל מנגנונים סמויים, ממוזערים, חלקי-עור ומשטחי מגע, ואילו קלנר מגיש לנו טכנולוגיה שמאפיינת עולם-שלישי. בשיחה איתו הוא אומר כי הוא מעריך יותר קבוצה של פועלים הודיים שמצאו דרך לרתום את מנוע הדאסטו הישנה שלהם ולהפוך אותו למשאבת מים בכפר, מאשר לטכנולוגים המתכננים את האיפון שלו. זו בחירה אידיאולוגית כמעט בליו-טק והצבעה עליו כמקור של המודרנה, במובן המאפשר לנו (לשוב) לדמיין את המכונה מהדור הראשון והשני (בכל הטווח מהאיזמל ועד למנוע החשמלי) כהעצמה של כוח העבודה, ולכן כביטוי של האנושי.

על איזו אנושיות חושב ינאי קלנר? ובכן, על אנושיות במושגים בסיסיים מאוד: בנייה והרס, הפרייה והתעברות, זרע וביצית, אנושיות זכרית המבקשת להרים מגדלים שייגעו בשמיים בכדי לכתוב שם את שמה, ולשם כך היא מקריבה את היחיד בשם מאמץ קיבוצי, ואנושיות נקבית מאוד, היודעת לספר לגברים על מקור כל הדברים, שלעולם יישאר חתום עבורם, מסתורין. המבטים הריקים של המסיכות הארכאיות התלויות בחלל הם בבחינת מבטיהם של אבות קדמונים. אבות אלה הם לא לגמרי חסרי-צורה ולא לגמרי בעלי צורה מובהקת. הם אינם ישויות ספציפיות, ויש להבין את הנוכחות שלהן בחלל דרך הריקות של חורי העיניים, שלמרות כל זה – מביטות בק.

אפשרות אחרת היא שקלנר יוצר מחזה-מסתורין משל עצמו, המונע מדחף כמו-ילדי לבנות דבר מדבר אחר, לתת צורה לרעיון מופשט-צורה. במחזה המסתורין הזה הזכרי והנקבי, הפרטיקולרי וההיסטורי, הפרה-מודרני והמודרני לעילא בלולים האחת בשני, ועל הצופה להרכיבם בעצמו/ה, מחדש, לסיפור. בעבודות קודמות שלו* הצביע קלנר על השוליים של פרויקט המודרנה ועל הפרימה וההתפוררות של פרויקט זה כעל מקום שמתוכו מתאפשרת צמיחתה של תנועה חדשה. בנביעה הוא חוזר אחורה ומנסה להציע לעצמו – ולנו – דרך לקרוא את ההווה כמיתוס, ואת היכולת לעסוק במיתי – כטכנולוגיה חשובה לכל חברה.